

GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny

ГОРАЗДЪ m.

ŽM. 17. Lavrov 78. 10.

Gorard, Gorard

Горазда ass. of.

ПОКАЗА ЖЕ ИМЪ ЕДИННОГО ѿ ИЗВѢСТЬ -
НЗИХЪ ОУЧЕНИКЪ СВОИХЪ, НАРИЦА -
ЕМАГО ГОРАЗДА, ГЛА: СЪ ЮСТЬ ВАША
ЗЕМЛА СВОБОДА МОУЖЬ ОУЧЕНЪ ЖЕ
ДОБРО ВЪ ЛАТИНСКЪИХЪ КНИГЪ, ПРА -
ВОВѢДЪНЪ.

Akademie věd
České republiky

SLOVANSKÝ
SÚSTAV

věda 74

kolem
nás
co to je...

Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., byl zřízen z iniciativy prezidenta T. G. Masaryka zákonem přijatým Parlamentem ČSR 25. 1. 1922, avšak kvůli různým byrokratickým překážkám mohl svou činnost zahájit až v roce 1928. Jeho zaměření bylo rozděleno do dvou oborů – společenskovědního a národohospodářského. Prvním předsedou byl zvolen věhlasný archeolog a etnograf prof. Lubor Niederle (1865–1944), sídlem se stal Lobkovický palác na Malé Straně. Cílem ústavu se stalo pěstování všech oborů slavistického bádání od archeologie a historie až po filologii a lingvistiku. Ústav rychle dosáhl značného mezinárodního uznání, avšak německá okupace způsobila ochromení jeho činnosti, v roce 1943 byl pak ústav zrušen. Po osvobození byl Slovanský ústav jako vědecká instituce obnoven a v roce 1953 byl včetně své brněnské pobočky zřízené o rok dříve začleněn do nově založené Československé akademie věd. Slovanský ústav převzal kromě jiných úkolů již probíhající práce na sestavení velkého staroslověnského slovníku. Přes své nesporné badatelské úspěchy byl však ústav pod záminkou „prežívajícího masarykismu“ v roce 1963 opět zrušen. Po sametové revoluci byl díky entuziastickému úsilí některých svých bývalých zaměstnanců na jaře roku 1992 znovu obnoven, nejprve jako společné pracoviště AV ČR (jako autonomní složka archivu) a Filozofické fakulty UK, od 1. 1. 1998 pak jako jeden ze samostatných ústavů AV ČR.

V současnosti je těžištěm činnosti SLÚ AV ČR, v. v. i., výzkum slovanských jazyků a literatur v evropském kulturním kontextu. Vychází z tradičního komparativního pojetí, srovnávajícího vzájemně jednotlivé jazyky a literatury mezi sebou, a obhacuje tento pohled o interkulturní a interdisciplinární problematiku překračující slovanský jazykový areál směrem k dalším evropským kulturám. Je vydavatelem tří vědeckých mezinárodních recenzovaných periodik: *Slavia* (od roku 1921), *Byzantinoslavica* (od roku 1929), *Germanoslavica* (od roku 1931). Organizačně je ústav rozdělen do tří oddělení: diachronní a synchronní jazykovědy a literární vědy. Specifikem Slovanského ústavu jsou některé subdisciplíny, které jsou pěstovány právě jen zde. Badatelské zázemí pak spoludotváří veřejně přístupná Knihovna Slovanského ústavu čítající na 80 000 oborově zaměřených odborných publikací a dále řadu tuzemských a zahraničních vědeckých časopisů.

Oddělení paleoslovenistiky a byzantologie se zabývá studiem staroslověnského a církevněslovanského jazyka a písemnictví; v ČR unikátní byzantologická sekce se orientuje především na výzkum dějin Byzantské říše, Velké Moravy a na bádání v oblasti byzantsko-slovanských vztahů. Na pracovišti byl v minulosti zpracován unikátní čtyřdílný *Slovník jazyka staroslověnského*, k jehož prvnímu dílu byly v roce 2016 dokončeny dodatky, a *Staroslověnský slovník podle rukopisů 10. a 11. století* (*Staroslavjanskij slovar' po rukopisjam X–XI vekov*), jehož druhé vydání je nyní připravováno. V současnosti je zpracováván rovněž *Řecko-staroslověnský index* a od roku 2016 je činnost oddělení spjata s projektem *GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny*, který bude základem pro elektronické zpracování a zpřístupnění materiálu z této oblasti. Nelze opominout ani ediční činnost oddělení, uvedme např. dvoudílnou edici *Čtyřiceti homilií Řehoře Velikého na evangelia* (2005, 2006), nejrozsáhlejší známé církevněslovanské památky českého původu. Z činnosti byzantologické připomeňme např. publikace *Encyklopedie Byzance* autorů Vladimíra Vavříčka a Pavla Balcárka (2011) či *Cyril a Metoděj mezi Konstantinopolí a Římem* Vladimíra Vavříčka (2013). Přípravovány jsou monografie s tematikou byzantské nobility a Chersonu v raném středověku.

Logo projektu GORAZD:
Digitální portál staroslověnštiny
www.gorazd.org

Profil projektu na sociální síti Facebook:
www.facebook.com/projekt.gorazd

Projekt GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny

V posledních několika desetiletích se stalo poskytování překladových slovníků v digitální podobě běžnou normou. Výhody tohoto řešení jsou nasnadě – pro uživatele je takový slovník libovolného rozsahu přístupný kdekoli a kdykoli bez potřeby leckdy fyzicky náročné manipulace s objemnými a těžkými svazky tištěných slovníků. Navíc umožňuje prakticky okamžité nalezení patřičného hesla a často i další pokročilé funkce prohledávání slovníkového materiálu. Pro autory digitálních slovníků je zase výhodou možnost snadno aktualizovat obsah, čímž odpadá nutnost náročné, zdlouhavé a rovněž finančně nákladné přípravy nových tištěných vydání. Trend digitalizace postupně proniká i k slovníkům historických jazyků. To však přináší četná úskalí, protože mnohé staré jazyky např. užívaly zvláštní abecedy nebo znaky, které donedávna nebyly nebo ještě dodnes nejsou plně zahrnuty do mezinárodně přijatých standardů. Tento problém se ještě v nedávné době týkal i staroslověnštiny. Pro její počítačový zápis byla užívána řada různých vzájemně nekompatibilních fontů, bez jejichž instalace nebyl staroslověnský text obvykle vůbec čitelný. Absence obecně přijatého standardu značně komplikovala i vývoj pokročilejších softwarových řešení schopných se staroslověnskými texty pracovat, i ta totiž byla závislá na rozložení znaků v konkrétním fontu. Situaci neusnadňoval ani fakt, že staroslověnština užívá abecedy dvě: hlaholskou a cyrilskou. Až mezinárodní standard UNICODE 8.0 z června roku 2015 zahrnuje většinu cyrilských a hlaholských znaků potřebných pro zápis staroslověnských textů. Staroslověnštinu lze již díky tomuto standardu zapisovat nezávisle na použitém fontu, čímž se otevřely dveře pro systematické a mezinárodně standardizované digitální zpracování staroslověnských materiálů.

Oddělení paleoslovenistiky a byzantologie Slovanského ústavu Akademie věd České republiky, v. v. i., tak mohlo začít připravovat dlouho zamýšlený projekt digitalizace staroslověnských slovníků, které na jeho půdě vznikly či stále vznikají. Výsledkem je projekt **GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny**, který byl na období 2016–2020 finančně podpořen programem Ministerstva kultury NAKI II, č. projektu DG16P02H024. V rámci tohoto projektu bude digitalizován a zdarma veřejnosti v úplnosti zpřístupněn *Slovník jazyka staroslověnského* (I.–IV. díl, 1966–1997, dále *SJS*), do něhož bude přímo začleněn materiál dodatků (*Slovník jazyka staroslověnského V: Dodatky a opravy k I. dílu*, 2016, dále *Dodatky I. dílu*

Josef Kurz (1901-1972),
první hlavní redaktor *Slovníku
jazyka staroslověnského*

SJS). Dále bude digitalizován *Slovník nejstarších staroslověnských památek* (dále *SNSP*) na základě připravovaného druhého rozšířeného a doplněného vydání (první vydání vyšlo v roce 1994 v Moskvě pod názvem *Staroslavjanskij slovar' po rukopisjam X-XI vv.*, reprint 1999). Do doby tisku druhého vydání bude v elektronické podobě veřejnosti zpřístupněna ukázková část v rozsahu písmene *a*. Z *Řecko-staroslověnského indexu* (dále *ŘSI*), který se stále nachází ve stadiu zpracování, bude veřejnosti zdarma zpřístupněn I. díl (2014), další svazky budou přidávány po jejich dokončení. Součástí projektu je též naskenování a zpřístupnění unikátní staroslověnské listkové kartotéky čítající zhruba jeden milion lístků. Na základě této kartotéky vznikly oba výše uvedené staroslověnské slovníky a archivace bude zárukou jejího zachování i příštím vědeckým generacím.

Softwarové řešení projektu

Text *Slovníku nejstarších staroslověnských památek*, I. dílu *Řecko-staroslověnského indexu* a *Dodatků k I. dílu Slovníku jazyka staroslověnského* byl řešitelskému týmu projektu *GORAZD* přístupný již v počítačové podobě, bylo však zapotřebí jej konvertovat do podoby kompatibilní se standardem UNICODE. Text všech čtyř dílů *Slovníku jazyka staroslověnského* ovšem existoval pouze v podobě tištěné. Ruční přepis jeho veškerého rozsáhlého textu nebyl kvůli nutnosti enormního zapojení lidských sil a značné časové náročnosti realizovatelný. Řešitelský tým se proto rozhodl postupovat metodou automatického rozpoznávání textu (OCR), což bylo u mnohojazyčného slovníku užívajícího čtyři abecedy (z toho dvě historické) a šest jazyků (z toho tři historické) průkopnickým krokem. Specifikace pro automatické rozpoznání staroslověnštiny a staré řečtiny neexistovaly, řešitelský tým je musel nově vytvořit. Jako jeden z výstupů projektu tak vznikají **nástroje pro OCR rozpoznávání staroslověnštiny** určené pro aplikaci *ABBYY FineReader 12*. Tyto nástroje obsahují definici staroslověnštiny jako uživatelského jazyka a databázový slovník staroslověnštiny založený na kanonických i nekanonických památkách vylepšující výsledky rozpoznávání. Díky těmto nástrojům se podařilo dosáhnout dostatečně uspokojivých výsledků automatického rozpoznávání, aby bylo možné tímto způsobem úspěšně postupovat. Uvedené nástroje budou po dokončení projektu zdarma zpřístupněny odborné veřejnosti.

Pro správu systému databází, v nichž jsou jednotlivé databáze slovníků a kartotéky uloženy, byl zvolen otevřený (open-source) dokumentografický systém *INVENIO*, který vyvíjí CERN (Evropská organizace pro jaderný výzkum). Přizpůsobení tohoto systému potřebám projektu *GORAZD* provádí firma *AiP Beroun*, s. r. o., která má se systémem *INVENIO* bohaté zkušenosti. Pro zpřístupnění obsahu databází na webu a provoz vyhledávacích nástrojů bude použit prezentační systém *Gulliver* vyvíjený touž firmou. Pro převod textů do podoby strukturované slovníkové databáze a pro efektivní práci s nimi vyvíjí řešitelský tým tři specializované softwary. Prvním z nich je **Generátor hesel**. Ten umožňuje z nestrukturovaného textového výstupu OCR nebo z textového souboru podle definovaných pravidel vytvářet jednotlivá hesla různé hloubky struktury. Výstupem jsou XML soubory obsahující jednotlivá hesla, která jsou poté importována do dokumentografického systému *INVENIO*. Tam s nimi lze pracovat pomocí druhého softwarového výstupu – **Editoru**

Zoe Hauptová (1929–2012),
od roku 1973 hlavní redaktorka *Slovníku jazyka staroslověnského*
a do své smrti hlavní redaktorka *Dodatků k I. dílu SJS*

hesel, který funguje jako rozšíření systému INVENIO. Tento software obsahuje uživatelské rozhraní umožňující jednak zobrazit obrazovou předlohu, jednak v něm lze pomocí specializovaných nástrojů upravovat samotný obsah XML souborů. Editor hesel je tak možné použít buď jako prostředí pro korekturu textu slovníku získaného pomocí metody OCR, nebo jako prostředí pro další úpravy a inovace již zpracovaných hesel. Editor hesel funguje jako webová aplikace, takže je pracovníkům přístupný odkudkoliv a nezávisle na platformě bez nutnosti instalace programu na vlastní zařízení. Třetím softwarem je **Exportní modul**, který umožňuje z prostředí INVENIO exportovat vybrané záznamy tak, aby vytvořily souvislý formátovaný text ve formátu HTML, který bude možné otevřít a editovat v běžných textových editorech (např. Microsoft Word). Takový výstup pak může posloužit pro přípravu tištěného vydání digitalizovaných slovníků. Zdrojové kódy těchto softwarů budou po ukončení vývoje poskytnuty zájemcům z řad odborné veřejnosti pro usnadnění řešení obdobných projektů. Po úpravě tak budou moci být použity pro digitalizaci jakéhokoli historického, výkladového či encyklopedického slovníku.

Historie staroslověnského slovníku

První pokusy o zachycení slovní zásoby staroslověnských památek do slovníkové podoby se objevovaly od počátku vědeckého bádání o staroslověnštině v první polovině 19. století. K serióznějším počínům v této oblasti můžeme přiřadit zejména slovníky A. Ch. Vostokova (1781–1864), F. Miklošiče (1813–1891) a I. I. Srezněvského (1812–1880), které i přes své dílčí nedostatky představují důležitý a často užívaný informační zdroj i v dnešní době. Počátky staroslověnské lexikografie v českých zemích jsou spjaty se jmény významných osobností slavistiky. Byl jí jednak vídeňský profesor Václav Vondrák (1859–1925), který připravoval staroslověnský slovník zaměřený na evangelní texty, práce však byla přerušena jeho smrtí, jednak Miloš Weingart (1890–1939), který se svými studenty připravoval excerpci staroslověnských památek k novému slovníku od svého jmenování profesorem Karlovy Univerzity v roce 1926 až do své smrti v předvečer 2. světové války.

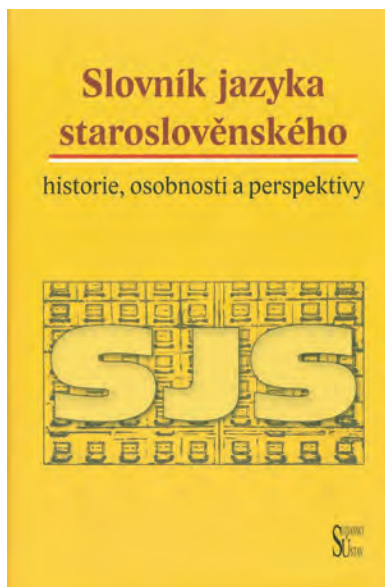
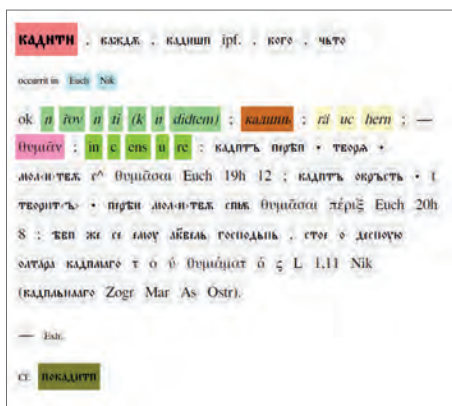
Mezníkem české i světové staroslověnské lexikografie se stal rok 1943, kdy byla pod předsednictvím Bohuslava Havráňka (1893–1978) ustanovena Komise pro staroslověnský slovník, jejímž účelem bylo vytvoření koncepce a metodologie *Slovníku jazyka staroslověnského* a dohlížení nad jeho zpracováním. Právě kolektivní odpovědnost a týmová práce měly zaručovat kontinuitu prací na slovníku i v případě personálního oslabení autorského kolektivu.

Prvním krokem činnosti komise bylo stanovení okruhu památek, které by měly být do slovníku zařazeny. Nedlouho poté byla zahájena samotná excerpce lexikálního materiálu, která vytvořila základ pro staroslověnskou lístkovou kartotéku. Tato rozsáhlá a celosvětově unikátní kartotéka, obsahující v celkovém součtu zhruba 1,6 milionu lístků, představuje veškerou slovní zásobu doloženou v excerpovaných památkách, řazenou jak podle staroslověnských slov, tak podle jejich řeckých a latinských ekvivalentů.

Hlavním redaktorem *SJS* byl jmenován Josef Kurz (1901–1972). V roce 1953 došlo k převedení redakce pod Slovanský ústav ČSAV a zároveň bylo zahájeno zpracování hesel. O tři roky později toto úsilí vyústilo ve vydání ukázkového sešitu *SJS*,

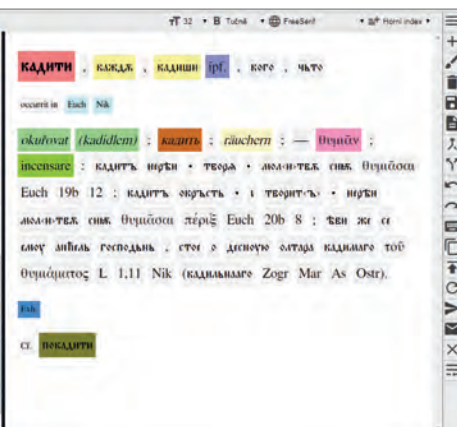
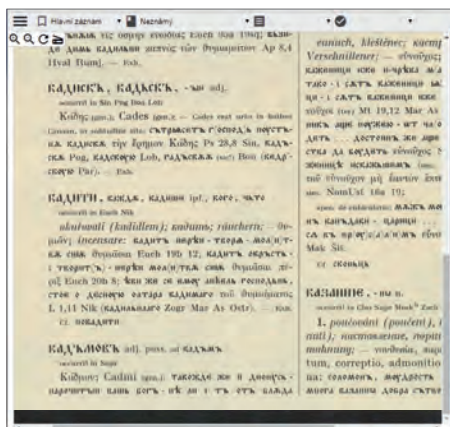
Slovník jazyka staroslověnského
ve čtyřech svazcích

Monografie *Slovník jazyka staroslověnského: historie, osobnosti, perspektivy*

◀ Ukázka hesla **КАДѢТИ**
ze SJS po zpracování technologií OCR
a Generátorem hesel

▼ Ukázka téhož hesla
po vykorigování v Editoru hesel

který byl v badatelském prostředí velmi dobře přijat. *Slovník* následně vycházel po sešitech (celkem 52 sešitů za více než 40 let), které byly v průběhu prací postupně zkompletovány do dnešních čtyř svazků (a–h 1966, k–o 1973, p–r 1982, c–v 1997). Po smrti J. Kurze se hlavní redaktorkou *SJS* stala Zoe Hauptová (1929–2012), pod jejímž vedením byl zpracován třetí a čtvrtý svazek slovníku a která tak dílo dvou generací českých paleoslovenistů dovedla k úspěšnému završení.

Mezinárodní vědecký význam *SJS* dokládá též vydání reprintu celého díla v roce 2006 v ruském Petrohradě (jeho náklad je však stejně jako původní tisk již rozebrán), *SJS* se též stal metodologickým východiskem církevněslovanských slovníků vznikajících v zahraničí: *Slovníku církevní slovanštiny chorvatské redakce* (*Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*, Zagreb 1991–) a *Slovníku církevní slovanštiny makedonské redakce* (*Rečnik na crkvenoslavenskiot jazik od makedonska redakcija*, Skopje 2000–), dále v mezinárodní spolupráci vytvářeného *Srovnávacího indexu k slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky při Mezinárodním komitétu slavistů* (*Sporredben indeks kon rečnici obrabotuvani vo ramkite na komisijata za crkvenoslavenski rečnici pri MSK*, ed. Z. Ribarova, Skopje 2015–); *SJS* se též stal materiálovým základem *Etymologického slovníku jazyka staroslověnského*, který od roku 1989 vydává Etymologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v Brně.

Nutno podotknout, že slovník se po celou dobu svých příprav potýkal s nepřízní doby a zejména v období tzv. normalizace musel pracovní kolektiv čelit tlakům a zlovůli z různých míst. Podrobný popis této pohnuté historie české paleoslovenistické lexikografie spolu s medailony významných osobností spjatých se *SJS* byl detailně zpracován v rozsáhlé publikaci *Slovník jazyka staroslověnského: historie, osobnosti a perspektivy*, vydané Slovanským ústavem v roce 2016. V této publikaci je možné získat podrobnější informace též o dalších lexikografických dílech, která jsou se *SJS* spojena.

Slovník jazyka staroslověnského a jeho vstup do digitální éry

Slovník jazyka staroslověnského je v současnosti nejrozsáhlejším slovníkem nejstaršího jazyka slovanského písemnictví. Čtyři vydané svazky obsahují veškerou slovní zásobu staroslověnských památek, které jsou do slovníku zahrnuty. Tyto památky lze podle jejich původu rozdělit do tří hlavních skupin:

- tzv. kanonické staroslověnské památky dochované v nejstarších rukopisech z 10. a 11. století,
- památky dochované v mladších prepisech, jejichž vznik je ale rovněž kladen do cyrilometodějského období staroslověnského písemnictví,
- texty českocírkevněslovanského původu, které s největší pravděpodobností vznikly na českém území do vyhnání slovanských mnichů ze Sázavského kláštera v roce 1096 a které jsou doložené vesměs v mladších opisech ruských, popř. jihoslovanských.

Václav Konzal (*1931),
dlouholetý vědecký
sekretář redakce *Slovníku
jazyka staroslověnského*,
poté jeden z hlavních
tvůrců *Dodatků k I. dílu
SJS*

Žánrový rozsah těchto památek zahrnuje především texty biblické (celý Nový zákon, ze Starého zákona žaltář a další úryvky obsažené zejména v tzv. parimejníku), liturgické (podle byzantského i římského ritu), kázání, teologické traktáty, legendy (životy svatých) a soubory církevního práva. Připomeňme ještě, že většina obsažených textů jsou překlady řeckých nebo latinských předloh, malá část textů má i předlohu starohornoněmeckou. Nevelkou, avšak historicky významnou část památek tvoří texty originální (např. básnická skladba *Proglas* nebo cyrilometodějské legendy).

Výjimečnost slovníku podtrhuje nejen výběr zahrnutého materiálu, ale především způsob jeho zpracování. Heslo je uvedeno záhlavím, jehož podoba je normalizována podle úzu klasické staroslověnštiny. Pod záhlavím je pomocí zavedených zkratk vypsán kompletní seznam památek, v nichž se dané slovo vyskytuje, což umožňuje rychlé zhodnocení rozsahu jeho užívání a přibližné chronologické zařazení. Význam-

ným kladem *SJS* je jeho mnohojazyčnost, kterou vyniká i v rámci historické lexikografie. Kromě odpovídajícího výrazu z jazyka předlohy zde nacházíme překlad slova i jeho jednotlivých podvýznamů do češtiny, ruštiny, němčiny a není-li u daného slova známa latinská předloha nebo paralela, uvádí se i překlad do latiny. Důležitým a leckdy neocenitelným pomocníkem je soupis synonym na konci hesla. Reprezentativní výtčy dokladů z památek jsou uváděny včetně dostatečného kontextu a v případě překladových památek zároveň i s textem předlohy. Hesla, v nichž jsou citovány všechny dochované výskyty daného slova, jsou označena pomocí zkratky exh. Důležitým aspektem *SJS* je jeho encyklopedický a výkladový charakter, který je přínosný především u popisu slov z liturgické terminologie a u vlastních názvů, které zahrnují nejčastěji jména osob, měst, oblastí a etnik – *SJS* tak může do určité míry sloužit také jako opora pro studium biblických či liturgických reálií.

Hlavním přínosem digitalizace *SJS* bude jeho snadná dostupnost pro badatele z celého světa a možnost rychlejšího a jednoduššího zpracování revizí, oprav a doplnění stávajícího obsahu. Významné přestavby se pak již v průběhu digitalizace dočkají hesla z prvního dílu *SJS*, která budou aktualizována podle *Dodatků k I. dílu SJS*. Přístupnost díla mezinárodní veřejnosti bude zvýšena převedením výkladového jazyka slovníku z původní latiny do angličtiny, o anglické ekvivalenty budou navíc rozšířeny i překlady významů jednotlivých hesel do moderních jazyků.

Výraznou uživatelskou změnu vůči tištěnému slovníku přinesou pokročilé vyhledávací funkce. Kromě běžného vyhledávání podle záhlaví bude umožněno hledání podle ekvivalentů ve čtyřech moderních (čeština, angličtina, němčina, ruština) a ve třech historických jazycích (řečtina, latina, stará horní němčina). Digitální *SJS* tak bude možné využít i jako slovník česko-staroslověnský, anglicko-staroslověnský atd., což samo o sobě otevírá řadu možností jeho využití nejen pro badatele, ale i pro širokou laickou veřejnost. Výsledky hledání bude možné filtrovat i podle dalších kritérií, a to podle zvolené mluvnické charakteristiky (např. slovní druh, typ deklinace, konjugace) a jednotlivých památek či jejich skupin. Samozřejmostí bude fulltextové vyhledávání, což mj. umožní hledání podle konkrétní podoby slova v památkách. Rozsah a kombinovatelnost vyhledávacích kritérií výrazně zvýší uživatelský komfort oproti tištěným slovníkům a bude tak možné nabídnout nové pohledy na staroslověnskou slovní zásobu.

Umístění digitalizované verze *SJS* na webové rozhraní a jeho další úpravy, které zjednoduší a značně rozšíří potenciál jejího využití, zařadí tento slovník mezi nejvýznamnější světové počiny elektronické historické lexikografie a nabídne tak nejen badatelům, ale i široké veřejnosti snadný přístup k výsledkům práce několika generací českých paleoslovenistů a dalších odborníků. Digitální *SJS* však nebude pouze upevněním této ve světě respektované tradice, ale stane se živou platformou pro další rozvoj, rozšiřování a doplňování uchovávaných dat.

Dodatky k I. dílu Slovníku jazyka staroslověnského

Mezi vydáním prvního a posledního sešitu *SJS* uplynulo více než čtyřicet let a na zpracovávání slovníku se podílely dvě generace badatelů. Je proto zcela přirozené, že se již v průběhu prací na *SJS* dílčím způsobem pozměnila metodika jeho zpracování (např. v utváření struktury hesel a uváděném materiálu). Ke změnám došlo také ve

БЕСПРЪКСТАНИ adv.

occurrit in Supr Const

neustále; постоянно; unaufhörlich; — ἀδιαλείπτως, ἀπέραντα; sine intermissione, absque intermissione, *sine fine*: въгодѣникъ же божии беспрѣстани молаше бога ἀδιαλείπτως Supr 192, 21sq; възъпинамъ беспрѣстани ἀπέραντα Supr 327, 11sq; слоугамъ же беспрѣстани жегжштамъ. въси граждѣне ... възъпиша глаголюште Supr 13, 26; иже вълѣвъ въ лѣно мѣжа мѣчааше. болѣзни беспрѣстани юмѣ твѣрд Supr 567, 7; начатъ жити и молиτωу твѣрити беспрѣстани къ богѣу Const 7, Lavrov 11, 9. — Exh.

Ukázka hesla **БЕСПРЪКСТАНИ** z původního vydání SJS

БЕСПРЪКСТАНИ adv.

occurrit in Supr Ryl Const VencTr Bes

sensus aliter: *neustále, bezpřestání; постоянно, непрестанно; unaufhörlich, immerfort*; — ἀδιαλείπτως, ἀπέραντα; absque intermissione, sine intermissione, sine cessatione, perpetuo; ante Supr 13, 26 add.: gr. om.; post Const 7, Lavrov 11, 9 add.: (БЕЗ ПРЪСТАНИА ms. 1469, Lavrov 48, 10).

deleatur „Exh.“

add.: Cf. БЕС ПРЪСТАНАЗКА sub ПРЪСТАНАЗКЪ, БЕС ПРЪСТАНИА sub ПРЪСТАНИЕ, БЕС ПРЪСТАНА sub ПРЪСТАНАЗ, НЕПРЪСТАНИО, ИНОСТАНА, ИНОСТАНИО, ЕЗИИНА, НЕЗАКЪСНО, НЕКЪСНО, НЕЗАМЪДНО

Ukázka inovací, které k témuž heslu přinášejí *Dodatky k I. dílu SJS*

БЕСПРЪКСТАНИ adv.

occurring in Supr Ryl Const VencTr Bes

neustále , *bez přestání* , *constantly* , *incessantly* , *constantly* , *непрестанно* , *unaufhörlich* , *immerfort* ; — ἀδιαλείπτως , ἀπέραντα ; absque intermissione , sine intermissione , sine cessatione , perpetuo : въгодѣникъ же божии беспрѣстани молаше бога ἀδιαλείπτως Supr 192 , 21sq ; възъпинамъ беспрѣстани ἀπέραντα Supr 327 , 11sq ; слоугамъ же беспрѣстани жегжштамъ . въси граждѣне ... възъпиша глаголюште Greek text missing Supr 13 , 26 ; иже вълѣвъ въ лѣно мѣжа мѣчааше . болѣзни беспрѣстани юмѣ твѣрд Supr 567 , 7 ; начатъ жити и молиτωу твѣрити беспрѣстани къ богѣу Const 7, Lavrov 11 , 9 (БЕЗ ПРЪСТАНИА ms. 1469 , Lavrov 48 , 10) .

sl. бес прѣстана sub прѣстанъ , бес прѣстаниа sub прѣстание , бес прѣстанъка sub прѣстанскъ , езиинъ , иностанъ , иностанио , неаказно , неаказно , неказно , неказно

Ukázka téhož hesla z prostředí *GORAZD* po zpracování údajů z *Dodateků k I. dílu SJS* a doplnění angličtiny

vymezení souboru staroslověnských textů, na jejichž základě byl slovník vytvořen – v průběhu let byly nalezeny nové památky a některé další texty byly nově vydány, opomenout však nelze ani nové nálezy řeckých a latinských předloh, jejichž materiál nemohl být v době vydávání *SJS* využit. Postupně tak začala vyvstávat nutnost celkové revize slovníku a způsobu jeho zpracování, což se týká zejména I. dílu *SJS*, na němž je metodologická nejednotnost nejvíce zřetelná. Po dokončení *SJS* v roce 1997 se naskytla možnost zveřejnit celý slovník v elektronické podobě, a to ve spolupráci Slovanského ústavu s nakladatelstvím LEDA. V tomto návrhu se počítalo s materiálovým doplněním a dalšími úpravami slovníku, např. měly být doplněny anglické překlady významů. Avšak idea nového, revidovaného vydání *SJS* tehdy nebyla z časových, finančních a personálních důvodů reálná. Celková revize hesel I. dílu *SJS* se tak mohla uskutečnit až v letech 2008–2016 v rámci projektu *Dodatky k I. dílu Slovníku jazyka staroslověnského* (dále *Dodatky*).

Primárním cílem projektu tedy bylo doplnit první svazek díla o nově získaný materiál a metodologicky sjednotit způsob jeho zpracování zejména se stavem ve svazcích následujících. *Dodatky k I. dílu SJS* tak přinášejí doplnění a opravy existujících hesel I. dílu *SJS*, zároveň jsou na základě dosud nevyčerpaných zdrojů staroslověnské lístkové kartotéky i nové excerpcce zpracována nová staroslověnská hesla, jež z řady důvodů I. díl *SJS* neobsahuje (nové nálezy staroslověnských rukopisů, revidovaná excerpcce původních pramenných podkladů aj.). Členové autorského kolektivu publikovali osm sešitů v celkovém rozsahu 504 stran, které v průběžném číslování (sešity 53–60) navazují na původní slovník a tvoří jako celek nedílnou součást *SJS* jako jeho V. svazek: *Slovník jazyka staroslověnského V: Dodatky a opravy k I. dílu (Lexicon linguae palaeoslovenicae V: Addenda et corrigenda ad volumen I, hl. red. Z. Hauptová, V. Konzal, Š. Pilát, Praha 2016*.

V rámci projektu *GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny* je materiál dodatků vkládán přímo do struktury elektronicky zpracovaných hesel *SJS*, čímž jsou původní hesla obohacována o nově zpracované památky, jsou doplňována o materiál dříve nezachycený a zároveň je sjednocována metodika jejich zpracování. V dílčích případech jsou hesla podrobena dalším drobnějším formálním úpravám (z důvodu logičnosti výkladu či úplnosti uváděného materiálu). Současně jsou při této práci do hesel vkládány anglické překlady významů a výkladů. Implementací dodatků je tak přímo naplňován cíl projektu udržovat obsah *Slovníku jazyka staroslověnského* na úrovni aktuálního vědeckého popisu staroslověnské slovní zásoby.

Slovník nejstarších staroslověnských památek

Myšlenka na zpracování jednosvazkového slovníku, který by byl zaměřený výhradně na slovní zásobu nejstarších, tzv. kanonických staroslověnských památek, provázela kolektiv pražských paleoslovenistů již od dokončení excerpcce pro lístkovou kartotéku *SJS* v polovině 20. století. Protože však tou dobou byly veškeré pracovní síly vyčerpány přípravami *SJS*, stala se impulzem k realizaci takového slovníku až nabídka spolupráce odborníků z Ústavu slavistiky Ruské akademie věd na konci padesátých let. Po náročném stanovování koncepce a překlenutí historických událostí roku 1968 byly práce na slovníku reálně zahájeny až v roce 1973. Za českou stranu byli redaktory jmenováni Emilie Bláhová a Radoslav Večerka, za ruskou

Ralja Michajlovna Cejtin (1920-2001),
ruská lingvistka a spoluredaktorka *Staroslověnského slovníku*
podle rukopisů 10.-11. století

stranu Ralja Michajlovna Cejtlin. Rukopis slovníku s celkovým počtem zhruba 10 000 hesel byl dokončen a odevzdán do tisku v roce 1988, vydán však byl až v roce 1994 v Moskvě pod názvem *Staroslavjanskij slovar' (po rukopisjam X–XI vekov)*. Protože byl slovník nedlouho po svém vydání rozebrán, byl v roce 1999 vydán nezměněný dotisk. Pro potřeby projektu GORAZD byl pro slovník zaveden výstižnější český název *Slovník nejstarších staroslověnských památek*.

Od počátku prací byl SNSP zamýšlen jako slovník určený zejména pro studijní účely, který má svou zjednodušenou strukturou poskytnout základní orientaci v nejstarší staroslověnské slovní zásobě a pro běžné uživatele proto představuje přístupnější alternativu k monumentálně pojatému *SJS*. Výkladový materiál je v něm omezen na minimum a užíván je především u složitějších předložek či sloves. Významy hesel jsou uváděny v češtině a ruštině, řecké a latinské ekvivalenty jsou uvedeny pouze souhrnně v hlavičce hesel. Oproti mnohem šířeji pojatému *SJS* bylo v SNSP možné uvádět frekvenci počtu dokladů k jednotlivým heslům, takže si uživatel může snadno odvodit, která slova se v památkách kanonické staroslověnštiny vyskytují častěji a která ojediněle. Pro studijní účely byly ke slovníku připojeny také podrobné morfologické tabulky se vzory skloňování všech flektivních slovních druhů.

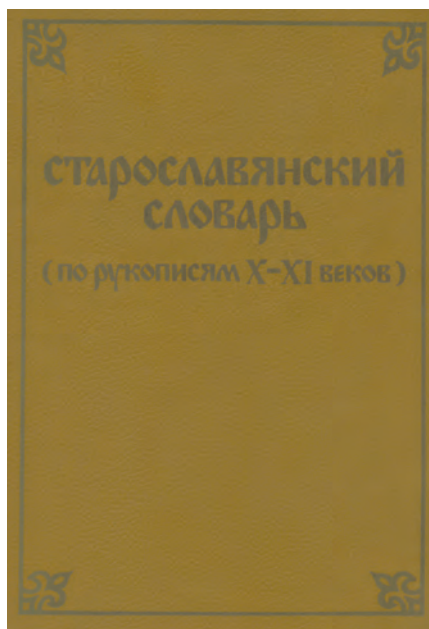
Slovník nejstarších staroslověnských památek je založen na lexikálním materiálu 18 památek. Ještě před vydáním slovníku však bylo objeveno či nově vydáno dalších šest rukopisů, které byly pro své archaické rysy zařazeny do okruhu staroslověnských kanonických památek. To vedlo autory k přípravám druhého, opraveného a doplněného vydání slovníku, jež začalo být ve Slovanském ústavu zpracováváno po roce 2000. Původní pětičlenný autorský kolektiv se však zúžil pouze na Emilií Bláhovou (†2016) a Ludmilu Pacnerovou (†2008). Kromě doplnění materiálu z nových památek je zásadní inovací druhého vydání doplnění anglických ekvivalentů a změna výkladového jazyka slovníku z ruštiny na češtinu, čímž se rozšíří uplatnitelnost tohoto slovníku v českém prostředí. V roce 2003 byly jako doplněk k SNSP vydány *Indexy k Staroslověenskému slovníku*, které zpracovala Zdenka Řibarova a které obsahují sedm typů indexů (např. index retrográdní apod.).

Před svou smrtí v roce 2016 stačila E. Bláhová celé připravované vydání slovníku zrevidovat a komplexně opravit dílčí nejednotnosti. V současné době probíhá závěrečná revize jednotlivých hesel, kontrola zanesení všech korektur a sjednocování českého znění výkladového materiálu. Hesla písmene a budou veřejnosti zpřístupněna před završením projektu GORAZD. Zpřístupnění celé elektronické verze slovníku je plánováno po připravovaném vydání jeho tištěné verze.

Řecko-staroslověnský index

Jednou z elektronických databází připravovaných v rámci projektu GORAZD: *Digitální portál staroslověnštiny* je i databáze *Řecko-staroslověnského indexu*. Jejím cílem je představit lexikální materiál zpracovaný v prvním svazku *Řecko-staroslověnského indexu*, lexikografického díla vydávaného ve Slovanském ústavu v osmi sešitech v letech 2008–2014.

Zpracování řecko-staroslověnského slovníku-indexu bylo vedle latinsko-staroslověnského a starohornoněmeckého slovníku-indexu zamýšleno jako nutný doplněk ke zkoumání slovní zásoby staroslověnštiny již od počátku přípravných

БОГАТИТИ СѦ, богаѣти сѦ, богатиши сѦ
несов. (3) *πλουτεῖν* богатеть, быть богатым
 bohatnout, být bohat: богаѣшѡѡ сѦ отъ-
 поѣсти тѣшѡѡ Л 1, 53 Зогр Мар.— Л 12,
 21 Сав.— Ср. богаѣѣти, обогаѣати, богать
 (богаѣь быти)

Ukázka hesla **БОГАТИТИ СѦ**
 z původního vydání
Staroslověnského slovníku podle
rukopisů 10.-11. století

БОГАТИТИ	богаѣѣ	богаѣши	пр.	(7)			
<i>πλουτεῖν</i>	обогаѣѣ	и	<i>enrich</i>	<i>obohacovat</i> : <i>г-обогаѣѣ</i>			
обогаѣѣти	богаѣѣ	1Rg 2:7 SinN	БОГАТИТИ СѦ				
<i>πλουτεῖν</i>	богаѣѣ	быти	богатым	и	become	rich	и
be	rich	bohatnout	byť	bohat	богаѣшѡѡ	сѦ	
отъпоѣсти	тѣшѡѡ	Л 1:53 Zogr Mar	Vat SinN	—	Л 12:21		
Sav	: 2C 9:11 EuchN	19b6	—	сѦ	богаѣѣ	(богаѣѣ быти)	
богаѣѣти	обогаѣѣти						

Původní vydání *Staroslověnského slovníku*
podle rukopisů 10.-11. století

Ukázka téhož hesla upraveného do finální
 podoby v prostředí GORAZD

γέννησις f	
рождество As ₁₀₁₆ Vat Mt:18 (var ad γένεσις, var рождество Sav Ostr) As 129b25 132b6 133b16 Sav 136b9; Supr 248:9 249:6 451:15.18.24 452:1.7	
рождение Napis 94a13	
рождество Sav Ostr Mt:18 (var ad γένεσις, var рождество As ₁₀₁₆ Vat) As 116b10 130a16 Sav 127a11 136b8 138b1 141a12.13.14 142b3 143a2 Ostr 244c5 245c15 246a17 249c2 251b1.3 252c8.14 252d1; Euch 53a11; Cloz 14a1.5 14a11.19.24 Supr 451:15.18 501:16; En 25b15 Ochr 93a9 94a4.5 94b14 Slepē 115b10.11 116a22 116b25 117b9 118a1 Mak 66b8 74b17.18 76a5 76b17.18 77a20 77b1 84b19 88a8 Sis 200b	
διὰ τὴν γέννησιν	
рождѣнѣ ѡѣѣѣ Napis 94b15	
Χριστοῦ γέννησις	
рождество христо(с)ѡѡ Mak 88a7 (var ad Χριστοῦγεννα)	

Ukázka hesla γέννησις v tištěném vydání
Recko-staroslověnského indexu

γέννησις f	
рождество As ₁₀₁₆ Vat Mt:18 (var ad γένεσις, var рождество Sav Ostr) As 129b25 132b6 133b16 Sav 136b9; Supr 248:9 249:6 451:15.18.24 452:1.7	
рождение Napis 94a13	
рождество Sav Ostr Mt:18 (var ad γένεσις, var рождество As ₁₀₁₆ Vat) As 116b10 130a16 Sav 127a11 136b8 138b1 141a12.13.14 142b3 143a2 Ostr 244c5 245c15 246a17 249c2 251b1.3 252c8.14 252d1; Euch 53a11; Cloz 14a1.5 14a11.19.24 Supr 451:15.18 501:16; En 25b15 Ochr 93a9 94a4.5 94b14 Slepē 115b10.11 116a22 116b25 117b9 118a1 Mak 66b8 74b17.18 76a5 76b17.18 77a20 77b1 84b19 88a8 Sis 200b	
διὰ τὴν γέννησιν	
рождѣнѣ ѡѣѣѣ Napis 94b15	
Χριστοῦ γέννησις	
рождество христо(с)ѡѡ Mak 88a7 (var ad Χριστοῦγεννα)	

Ukázka téhož hesla zpracovaného
 v prostředí GORAZD

prací na *SJS* ve čtyřicátých letech 20. století, i když k pokusům zpracovat a představit řecko-staroslověnskou slovní ekvivalenci docházelo pochopitelně již dříve, např. formou řecko-staroslověnských soupisů slov k některým staroslověnským památkám přeloženým z řečtiny. V souvislosti s excerpcí památek pro *SJS* proto byly paralelně zpracovávány i stručnější řecko-staroslověnské lístky pro budoucí slovník-index, které na rozdíl od lístkové kartotéky *SJS* nevidují širší kontext daného lexému. Takto jsou zpracovány všechny památky v *SJS* přeložené z řecké předlohy a biblické citáty z originálních staroslověnských památek. První koncepci zpracování řecko-staroslověnského slovníku-indexu, resp. materiálu řecko-staroslověnské kartotéky, představil odborné veřejnosti v roce 1978 Vladimír Kyas. Dalšího rozpracování se *ŘSI* dočkal v osmdesátých letech 20. století, kdy se projektu ujala Ilona Páclová. Po její předčasné smrti v roce 1988 *ŘSI* převzala E. Bláhová, k faktickému zahájení prací na projektu však došlo až v roce 2004. Mezitím se dále měnila a upravovala koncepce zpracování slovníku-indexu, především s ohledem na srozumitelnost a přehlednost hesel pro uživatele. Staroslověnské ekvivalenty řeckých lexémů byly proto seřazeny abecedně, opuštěna byla snaha o zachycení překladové techniky slovesných forem, podrobněji byla rozpracována evidence variantních čtení v řeckých a staroslověnských rukopisech, k revizi došlo také v případě památek zařazených do excerpci báze, doplněny byly některé nověji nalezené památky, které mohly být do *SJS* začleněny až v rámci *Dodateků k I. dílu SJS*. V prvním svazku *ŘSI* byla na základě řecko-staroslověnské kartotéky zpracována postupně hesla písmen alfa, beta a gama (hesla α'-γωνιαίος). Úvodní sešity obsahují mimo jiné synoptické tabulky biblických textů, pomocí kterých lze dohledat konkrétní biblické místo v staroslověnských památkách.

V databázi *Řecko-staroslověnského indexu* se v současné době nachází kompletní heslová část prvního dílu *ŘSI*. Po převodu do elektronické podoby byla u všech hesel provedena kontrola a byly opraveny chyby z počátku svazku odhalené až později v průběhu prací. Přímo do textu byly zapracovány také stručné doplňky a opravy uvedené na konci prvního svazku. Databáze navíc umožní prohledávání slovníku na základě řeckých záhlaví a podzáhlaví, staroslověnských záhlaví či slovnědruhové a rodové příslušnosti řeckého lexému, obsah bude možné prohledávat i fulltextově. Do budoucna se předpokládá postupné doplňování databáze o další hesla v souvislosti s postupujícím zpracováním materiálu dalších písmen alfabety a také propojení databáze *ŘSI* s databází *SJS*.

Co bude dále?

Projekt *GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny* otevírá široké možnosti budoucího rozvoje jak doplňováním slovníkových databází v něm uložených, tak rozšiřováním svého obsahu. V elektronickém *Slovníku jazyka staroslověnského* budou zahrnuty *Dodateky k I. dílu Slovníku jazyka staroslověnského*, což pochopitelně zavazuje autorský tým k obdobnému přepracování i dalších tří zbývajících dílů. Hesla však nebudou doplňována v abecedním pořadí, jako tomu bylo doposud, digitalizace umožní mnohem efektivnější práci podle jednotlivých památek. Otevírá se též perspektiva lexikografického zpracování staroslověnských památek, jež se doposud do *SJS* zařadit nepodařilo. Může se jednat jednak o část památek nalezených roku 1975 v klášteře

Emilie Bláhová (1931–2016),
dlouholetá pracovnice
*Slovníku jazyka
staroslověnského*,
spoluredaktorka
*Staroslověnského slovníku
podle rukopisů 10.–11.
století* a do své smrti hlavní
redaktorka
*Řecko-staroslověnského
indexu*

sv. Kateřiny na Sinaji, které nebyly autorům *Dodatků k I. dílu SJS* stále přístupné (*Dimitrijův žaltář* a tzv. *Sinajský misál*), jednak o některé nově identifikované a vydané texty českocírkevněslovanského původu (např. *Legenda o sv. Anastázii*, modlitby svatořehořské). Pokročilé vyhledávací nástroje navíc otevřou hypotetickou možnost ze *SJS* českocírkevněslovanský materiál extrahovat a zpracovat jej v podobě samostatného slovníku. Postupné revize a doplnění se mohou dočkat i další okruhy památek zařazených do *SJS*. Dále bude probíhat propojování hesel *SJS* s obsahem staroslověnské lístkové kartotéky a s hesly *Řecko-staroslověnského indexu*. Potenciální možností je též elektronické zpracování latinsko-staroslověnského a starohornoněmecko-staroslověnského indexu, prozatím je však materiál k nim uložen pouze v podobě kartotéčních lístků, které byly v minulých letech taktéž naskenovány.

Budoucí rozvoj projektu *GORAZD* se však nemusí omezovat jen na doplňování a rozšiřování lexikografických databází, přestože ty jsou a bezpochyby budou jeho stěžejní součástí. Může poskytovat i další, zejména multimediální obsah sloužící pro popularizaci staroslověnštiny mezi širokou veřejností a také s didaktickou funkcí pro studenty vysokých a středních škol. Tím mohou být např. namluvené zvukové záznamy nejdůležitějších staroslověnských textů, mapové podklady a další výukové materiály. Logickým rozšířením by mohlo být též vytvoření textové banky s přímým propojením jednotlivých slov s hesly elektronických slovníků včetně automatické analýzy gramatických tvarů. To už jsou však výzvy pro nové projekty.

Oddělení slavistické lingvistiky a lexikografie se zaměřuje na výzkum slovní zásoby, gramatického systému a nářečí slovanských jazyků. Dlouhodobým předmětem zájmu jsou především jazyky východoslovanské. Výsledkem lexikografické činnosti jsou překladové slovníky ruštiny (mezi nimi *Velký rusko-český slovník* o šesti svazcích) a ukrajinštiny, k oběma uvedeným jazykům vznikly též slovníky neologismů. Postupně je online zpřístupňována *Rusko-česká slovníková databáze*, paralelně je připravována digitalizace nevydaného *Velkého česko-ruského slovníku*, který vznikl v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století. Elektronicky je zpracovávána *Databáze dialektů Podkarpatské Rusi* založená zejména na archivním materiálu dialektologické kartotéky prof. Ivana Paňkevyče z dvacátých až třicátých let 20. století. Z oblasti jihoslovanských jazyků je připravován k vydání slovinsko-český slovník. V rámci oddělení je též věnována pozornost výzkumu neologismů v bulharštině a analýze kalků v češtině a lužické srbštině. Z oblasti gramatického výzkumu můžeme zdůraznit výzkum slovesné valence ve slovanských jazycích. Výsledkem je např. kolektivní monografie *Výzkum slovesné valence ve slovanských zemích* (2016).

Oddělení dějin slavistiky a slovanských literatur působí jak v oblasti domácí literárněvědné slavistické tradice, založené na komparativním pojetí slovanských literatur, tak i stále více v kontextu literárněvědné evropské slavistiky, zkoumající dialog evropských kultur a literatur. Prvním zkoumaným okruhem jsou dějiny slavistiky, mezoslovanských literárních a kulturních vztahů a literatur do počátku 20. století. Zde připomeňme unikátní bibliografický projekt *Slavica v české řeči*, který ve čtyřech svazcích mapuje překlady krásné literatury ze slovanských jazyků do češtiny od začátku 19. století do roku 1918. Z knižních publikací uvedme např. výběrovou edici studií českého polonisty a komparatisty Karla Krejčího (2014). Druhým okruhem je výzkum slovanských literatur 20. století, zejména vztahů česko-německého a rusko-německého kulturního kontextu. Z projektů oddělení můžeme uvést mezinárodní projekt *Literatura a vědění*, který v letech 2012–2016 probíhal ve spolupráci s kolegy z Německa a ze Švédska, nebo nově započatý projekt *Krym jako křižovatka kulturní paměti* (2016–2019) podpořený v rámci výzkumného programu *Strategie AV21 Evropa a stát: mezi barbarstvím a civilizací*. Třetím okruhem je výzkum ruské emigrace v meziválečném Československu. V jeho rámci jsou vydávány archivní materiály, např. rozsáhlé paměti a deníky, nově je zpracováván *Lexikon ruské emigrace v ČSR*. Z knižních výstupů můžeme jmenovat např. monografii věnovanou vědeckému odkazu historika umění Nikolaje Okuněva (2012). Pozornost je též věnována ruskému výtvarnému umění v českých sbírkách. Publikace *Ruská malba, kresba a grafika od 19. do poloviny 20. století ze sbírky Galerie výtvarného umění v Náchodě* (2015) Julie Jančárkové byla oceněna Cenou poroty nakladatelství Academia za rok 2016.

Projekt *GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny* zpřístupní široké odborné i laické veřejnosti na stránkách www.gorazd.org výsledky dlouholeté práce české paleoslovenistiky: monumentální čtyřdílný *Slovník jazyka staroslověnského* (1966–1997) včetně *Dodateků k I. dílu Slovníku jazyka staroslověnského* (2016), ukázkovou část rozšířeného nového vydání *Slovníku nejstarších staroslověnských památek* (první vydání 1994), první vydaný svazek *Řecko-staroslověnského indexu* (2014) a jedinečnou staroslověnskou kartotéku čítající přes milion kartotéčních lístků. Mezi výstupy projektu budou patřit také speciální softwarové nástroje určené pro digitalizaci vícejazyčných slovníků výkladového či encyklopedického typu.

V EDICI VĚDA KOLEM NÁS PŘIPRAVUJEME:

F. Čajka, M. Chromá, V. Knoll, Š. Pilát, K. Spurná: **Проект ГОРАЗДЪ: Цифровой портал старославянского языка (русское издание)**

F. Čajka, M. Chromá, V. Knoll, Š. Pilát, K. Spurná: **The GORAZD Project: An Old Church Slavonic Digital Hub (English edition)**

K. Nováček, M. Melčák, L. Starková, O. Beránek: **Monuments of Mosul in Danger (English edition)**

V EDICI MIMO JINÉ VYŠLO:

František Čajka a kol.: **Staroslověnské písemnictví na Velké Moravě a ve středověkých Čechách**

Miroslav Dočkal: **Cesta k jádru věci**

Tomáš Černušák: **Všední život papežských nunciů u rudolfinského dvora**

Edice Věda kolem nás | Co to je...

GORAZD: Digitální portál staroslověnštiny | F. Čajka, M. Chromá, V. Knoll, Š. Pilát, K. Spurná

Vydalo Středisko společných činností AV ČR, v. v. i. Grafická úprava dle osnovy Jakuba Krče a sazba WOW, spol. s r. o. Odpovědná redaktorka Petra Královcová. Vydání 1., 2017. Ediční číslo 12301. Tisk WOW, spol. s r. o., Washingtonova 1567/25, 110 00 Praha 1.

ISSN 2464-6245

Evidováno MK ČR pod e. č. E 22344

Další svazky získáte na:

www.vedakolemnas.cz | www.academia.cz | www.eknihy.academia.cz